

تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان در سال‌های ۱۳۷۲ - ۱۳۸۶

سید مهرداد سیدین

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران؛

Seyedin_sayedmehrdad@yahoo.com

فهیمة باب الحوائجی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات؛

babalhavaeji@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۸۷/۱۲/۱۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۸/۲/۱۵

چکیده: هدف پژوهش بررسی وضعیت محتوای پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی موجود در دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان به منظور تعیین سیر موضوعی در هر مقوله در طی سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۸۶ و تعیین تعداد پایان‌نامه‌ها به تفکیک دانشگاه‌ها، سال نگارش، جنسیت، صفحه، روش‌شناسی پژوهش و وضعیت استنادها می‌باشد. روش پژوهش تحلیل محتوا است که با استفاده از سیاهه‌ی واری، گردآوری اطلاعات صورت گرفت. جامعه‌ی آماری پایان‌نامه‌های مورد بررسی شامل ۵۲۴ پایان‌نامه می‌باشد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها مربوط به دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال و کمترین آنها در دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان بوده و میانگین صفحات پایان‌نامه‌ها در سال‌های مورد بررسی بیشتر بین ۱۰۷ - ۱۳۷ صفحه است. بر اساس جنسیت، تعداد پایان‌نامه‌های نگارش شده توسط زنان دو برابر مردان است و روش پیمایشی بیشتر از سایر روش‌ها استفاده شده است. پراستفاده‌ترین ابزار گردآوری اطلاعات در پایان‌نامه‌ها، پرسشنامه و آمار توصیفی پرکاربردترین روش آماری در پایان‌نامه‌های مورد بررسی است. نرم افزار اس پی اس بیشترین روش تجزیه و تحلیل اطلاعات بوده و میانگین استنادها در پایان‌نامه‌ها ۳۹/۷۰ درصد و نسبت استفاده از منابع فارسی به کل منابع ۷۰/۰۶ درصد و نسبت استفاده از منابع لاتین به کل منابع ۲۹/۹۴ درصد است. در پایان‌نامه‌ها مقوله‌ی «کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی» بیش از سایر مقوله‌ها و مقوله‌ی «حفاظت و نگهداری» از همه کمتر بکار گرفته شده است.

کلید واژه‌ها: تحلیل محتوا، پایان‌نامه‌ها، کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی

مقدمه

مواد غیر کتابی از نظر محتوای اطلاعاتی اهمیت زیادی دارند. معمولاً آثار پژوهشگران پیش از آنکه بصورت کتاب در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد، در نسخه‌های محدود به شکل مقاله در نشریات، سمینارها، پایان‌نامه‌ها، انتشارات دولتی و امثال اینها منتشر می‌شود. یکی از این منابع اطلاعاتی با ارزش پایان‌نامه‌ها هستند که به علت ماهیت و ویژگی خاصی که دارند، نقش مهمی در پیکره‌ی دانش ایفا می‌کنند و همه ساله مقدار زیادی از امکانات مالی دولت و بخش قابل توجهی از نیرو و وقت اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها صرف آن می‌شود (دیانی، ۱۳۷۸).

پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها نیز به عنوان گونه‌ای از مدارک علمی و پژوهشی به روش‌های گوناگونی بررسی و تحلیل شده‌اند. در سطحی از تحلیل، این مدارک بر اساس معیارهای بازیابی و اطلاعات کتابشناختی آنها در قالب‌های گوناگون، از جمله بر اساس موضوع ارائه شده‌اند (علیدوستی، ۱۳۸۶، ص. ۵۲).

استفاده از روش تحلیل محتوا در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در بررسی‌های گوناگون آمده است. به عقیده پرتیز^۱ این روش از دید پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی سخت به دور مانده است. ایتون و برگین^۲ (۱۹۸۴) در گزارشی به این نتیجه رسیدند که تحلیل محتوا در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی هرگز نقش مهمی نداشته است. ولی نور^۳ در گزارشی استفاده از این روش را در مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی تا سال ۱۹۸۴ نزدیک به ۲/۹ درصد و کسلر و هاوونر^۴ در سال ۱۹۸۷ برابر ۴/۹ درصد ذکر کرده‌اند (باب الحوائجی، ۱۳۸۱، ص. ۶۲۰).

در سال ۱۹۹۰ پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی تحلیل محتوایی گردید در این پژوهش‌ها دو نوع روش تحقیق مشخص تحلیل محتوا به شرح زیر مورد استفاده قرار گرفته است:

1. Pertiz
2. Eaton , Burgin
3. Nour
4. Kesler , Havener

۱) روش رده‌بندی و تعیین ویژگی‌های کمی و کیفی (مقالات، ۲) روش بنیادی بر پایه‌ی شناسایی کلمه یا فراوانی گروهی از واژه‌ها. همچنین در این رابطه مشخص گردید پژوهش‌های تحلیل محتوا که در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی انجام شده‌اند بیش تر در زمینه روش رده‌بندی بوده و نیز تحلیل‌های بنیادین در حوزه‌های کوچک‌تر انجام شده‌اند (ملیح، ۱۳۷۶).

در سال ۲۰۰۱ نیز پژوهش‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد تحلیل محتوا قرار گرفت. در این پژوهش‌ها روش توصیفی بیشتر از روش‌های دیگر مورد استفاده قرار گرفته و حوزه‌ی موضوعی «دستیابی به اطلاعات و بازیابی» و بعد از آن «مجموعه سازی»، «مدیریت»، «آموزش» و «مرجع» بیشترین تعداد پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده‌اند (کوفوگیناکیس^۱، کروملی^۲، ۲۰۰۴) پایان‌نامه‌ها حاصل یک مطالعه‌ی منظم و اصولی درباره‌ی یک مسأله‌ی مهم هستند که به وضوح مشکلات را مشخص می‌کنند، فرضیه‌های مهم را مطرح می‌سازند، به منابع و جمع‌آوری اطلاعات اشاره می‌کنند، اطلاعات بدست آمده را تجزیه و تحلیل می‌کنند، به نتایجی دست می‌یابند و در نهایت پیشنهادهایی ارائه می‌کنند. بنابراین پایان‌نامه‌ها به عنوان منابع علمی از سه جهت حائز اهمیت می‌باشند:

۱) به عنوان منابع اطلاعاتی مورد نیاز پژوهش؛ ۲) ارائه نتایج فعالیت‌های علمی و پژوهشی؛ ۳) جلوگیری از دوباره کاری‌ها (اکرمی، ۱۳۷۱).

تحلیل محتوا به عنوان یکی از روش‌های پژوهش، سال‌هاست که مورد توجه بسیاری از پژوهشگران در رشته‌های مختلف قرار گرفته است. در این روش پژوهشگر به جای آنکه نگرش‌ها و باورها و دیدگاه‌های افراد را از طریق پرسشنامه مورد مقایسه و بررسی قرار دهد، پیام‌هایی را که تولید کرده‌اند مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. تحلیل محتوا در اصل به معنای تحلیل نظام‌مند فراوانی کلمه‌ها، عبارت‌ها، موضوع‌ها، مکان‌ها و دیگر موارد با توجه به هدف پژوهش است. پژوهش‌های انجام شده در کشور در راستای تحلیل محتوا بیشتر در زمینه پژوهش‌های علوم اجتماعی نظیر تحلیل محتوای کتاب‌های درسی، پرسش‌های امتحانی، برنامه‌های صدا و سیما،

-
1. Koufougannakis
  2. Crumley

روزنامه‌ها، مجله‌ها و در سالهای اخیر وبلاگ‌ها و وبسایت‌ها متمرکز است، ولی در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران به این روش چندان توجهی نشده است (آذرانفر، ۱۳۸۵).

بیان مسئله

پژوهش درباره‌ی پایان‌نامه‌های دانشجویان از جهات مختلف حائز اهمیت است. اول اینکه پایان‌نامه‌ها نخستین فرآورده‌های پژوهشی منظم و پیش‌بینی شده‌ی آنان است و در آنها جنبه‌های بازارپسندی و مصلحت‌اندیشی کمتر به چشم می‌خورد. در واقع تمام سعی دانشجو بر این است که پایان‌نامه براساس استانداردهای علمی قابل قبول دانشگاه‌ها باشد (میرسندسی، ۱۳۸۲). دوم اینکه دانشجویان برای انتخاب موضوع بر اساس تمایلات شخصی، تجربه‌ی کاری و مسائل مطرح روز عمل می‌کنند. از سوی دیگر به دلیل تهیه مقاله‌های پژوهشی از پایان‌نامه‌ها، استفاده از انواع منابع اطلاعاتی در نگارش پایان‌نامه‌ها، میزان رعایت استانداردها در تدوین آنها، بررسی نقش پایان‌نامه‌ها در پژوهش‌های مراکز آموزشی و پژوهشی و نیز تحلیل موضوعی آنها، این منبع اطلاعاتی حائز اهمیت است. بنابراین، تحلیل محتوای پایان‌نامه‌ها در یک دهه می‌تواند ابزار مناسبی برای آگاهی از گرایش‌ها و سلیقه‌های شخصی دانشجویان و موضوع‌های مطرح روز باشد. بدیهی است که در هر مقطع زمانی گرایش‌های پژوهشی در هر رشته بسته به شرایط محیطی متفاوت می‌باشد. بعضی از موضوع‌ها بیشتر مورد توجه قرار گرفته و بعضی دیگر نادیده گرفته می‌شوند. این مسأله نیز در نگارش پایان‌نامه‌ها نیز صدق می‌کند.

هدف پژوهش

هدف این پژوهش آگاهی از وضعیت محتوایی پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی موجود در دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان به منظور تعیین سیر موضوعی در هر مقوله در طی سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۸۶ و تعیین تعداد پایان‌نامه‌ها به تفکیک دانشگاه‌ها، سال نگارش، صفحه، جنسیت، روش‌شناسی پژوهش و وضعیت استنادها می‌باشد.

پرسش‌های اساسی پژوهش

۱. تعداد پایان‌نامه‌های ارائه شده در سال‌های مورد نظر به تفکیک دانشگاه و سال نگارش چگونه است؟
۲. توزیع جنسیتی پدیدآورندگان پایان‌نامه‌های مورد بررسی چگونه است؟
۳. ساختار فیزیکی پایان‌نامه‌ها از نظر میانگین صفحات چگونه است؟
۴. روش‌شناسی پژوهش در پایان‌نامه‌های مورد بررسی چگونه است؟
۵. وضعیت استنادها در پایان‌نامه‌های مورد بررسی چگونه است؟
۶. توزیع فراوانی مقوله‌های موضوعی در پایان‌نامه‌های مورد بررسی چگونه است؟
۷. توزیع موضوعی پایان‌نامه‌های اختصاص یافته به مقوله کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی چگونه است؟

اهمیت و فایده‌ی پژوهش

یافته‌های حاصل از این پژوهش می‌تواند به لحاظ کمی، آماری دقیق از پایان‌نامه‌های موجود در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان را نشان دهد و نیز تحلیل موضوعی و روش‌های پژوهشی بکار رفته را مشخص می‌سازد، بنابراین تصویری از فعالیت‌های پژوهشی را در حوزه‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی در این دانشگاه‌ها ترسیم می‌کند و موضوع‌های مورد توجه و نادیده گرفته شده را طی سال‌های مورد بررسی در جامعه‌ی آماری مورد نظر مشخص می‌کند. از سوی دیگر نتایج این بررسی می‌تواند دانشجویان و پژوهشگران را از وضعیت موجود پایان‌نامه‌ها در این دانشگاه‌ها آگاه سازد و آنان را در انتخاب موضوع و نهایتاً در جهت بهبود وضعیت پایان‌نامه‌نویسی یاری کند.

پیشینه‌ی پژوهش در ایران

ملیح (۱۳۷۶) پایان‌نامه خود را تحت عنوان «تحلیل محتوای مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی نشریات ادواری فارسی منتشر شده در سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۷۴» ارائه نمود. هدف پژوهش تعیین پراکندگی موضوعی، تعیین رشد کمی تعداد مقالات، تعیین تعداد مقالات تألیف و ترجمه شده، تعیین تعداد مقالات پژوهشی و غیر پژوهشی و تعیین روش‌های پژوهشی بکار رفته در مقالات و

تعیین تخصص نویسندگان مقالات در نشریات ادواری فارسی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از نظر کمی تولید مقالات در سال ۱۳۷۳ افزایش درخور توجهی نسبت به دیگر سال‌های مورد بررسی داشته است. بیشترین مقالات منتشر شده مربوط به موضوع‌های «چاپ و نشر»، «کتابداری و اطلاع‌رسانی» و «سیستم‌های اطلاعاتی و تکنولوژی اطلاعات» بوده است. همچنین یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد مقالات تولید شده به شیوه ای روشن رویکردی چشمگیر به سوی «سیستم‌های اطلاعاتی و تکنولوژی اطلاعات» دارند. کمترین مقالات مربوط به موضوع‌های «سازمان و مدیریت»، «آموزش» و به ویژه «کتاب‌سنجی و اطلاع‌سنجی» است. از نظر نوع مقاله، مقالات غیر پژوهشی بیشترین درصد (۲۷/۹۲ درصد) را به خود اختصاص داده‌اند. بیشترین روش پژوهش مورد استفاده در مقالات پژوهشی، روش پیمایشی و کمترین آن متعلق به روش تجربی است.

کیان مهر (۱۳۷۶) پایان‌نامه خود را تحت عنوان «بررسی روند موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های مستقر در تهران طی سال‌های ۱۳۶۶ لغایت ۱۳۷۵» ارائه نموده است. با استفاده از روش توصیفی و با هدف تعیین روند موضوعی پایان‌نامه‌ها، تعیین رشد کمی روش‌های پژوهش بکار رفته در آنها و همچنین همخوانی گروه‌های موضوعی با دروس کارشناسی و کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، محتوای پایان‌نامه‌های دانشگاه‌های مستقر در سطح تهران بررسی شده است. نتایج حاصل عبارتند از: بیشترین تعداد عنوان پایان‌نامه در سال ۱۳۷۴ با ۶۰ عنوان پایان‌نامه ارائه گردیده است. بیشترین تعداد پایان‌نامه در گروه موضوعی «سازماندهی، ذخیره و بازیابی اطلاعات» تدوین شده است و در گروه موضوعی «حفظ و نگهداری» پایان‌نامه ای تهیه نشده است. کمترین تعداد پایان‌نامه به گروه موضوعی «کلیات کتابداری» پرداخته است. از لحاظ روش تحقیق بیشترین آنها روش توصیفی داشته و در حدود ۷۲ درصد پایان‌نامه‌ها با سرفصل دروس کارشناسی و کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی همخوانی دارند.

علوم (۱۳۸۳) مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌های تربیت مدرس، تهران و علوم پزشکی در سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۷۳» انجام داد. او در این تحقیق اطلاعات را از طریق توزیع پرسشنامه به ۲۶ نفر از مدرسان و مطالعه‌ی مستقیم ۱۵۸ پایان‌نامه در کتابخانه‌ی دانشکده‌ها گردآوری نمود. نتایج نشان داد ۱۳

درصد پایان‌نامه‌ها استاد راهنما در رشته کتابداری نداشته‌اند و منابع مورد استفاده قدیمی بوده است. پراکندگی موضوعی پایان‌نامه‌ها نیز نشان می‌دهد که انتخاب موضوع غالباً نه بر اساس نیاز و یا مسائل و مشکلات کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور بوده بلکه بر مبنای موضوع‌های ارائه شده در گروه‌ها و علائق شخصی است. رعایت روش تحقیق در پایان‌نامه‌های فارغ التحصیلان دانشگاه تربیت مدرس و علوم پزشکی ایران همواره مدنظر قرار گرفته است.

آذرانفر (۱۳۸۵) پایان‌نامه خود را تحت عنوان «تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی رشته‌ی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی فارغ‌التحصیلان داخل کشور و فارغ‌التحصیلان ایرانی خارج از کشور موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران در سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۷۳» ارائه نموده است. در این پایان‌نامه تعیین تعداد پایان‌نامه‌های فارسی و لاتین در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی به تفکیک دانشگاه و سال نگارش، تحلیل موضوعی پایان‌نامه‌ها و بررسی توزیع موضوعی آنها، تعیین روش‌های پژوهشی استفاده شده و میزان استفاده از منابع فارسی و لاتین، هدف‌های اصلی این پژوهش بوده است. پایان‌نامه‌های موجود در پایگاه اطلاعاتی ایرانداک در فاصله سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۷۳ جامعه آماری پژوهش را تشکیل داده که شامل ۲۴۰ پایان‌نامه فارسی و ۱۹ پایان‌نامه لاتین می‌شوند. نتایج حاصل نشان می‌دهد که بیشترین تعداد پایان‌نامه فارسی از دانشگاه علوم پزشکی ایران و بیشترین تعداد پایان‌نامه‌های لاتین از دانشگاه پنجاب است. در پایان‌نامه‌های فارسی مقوله "مواد کتابخانه‌ای" بیش از سایر مقوله‌ها بررسی شده است و مقوله "رسانه" از همه کمتر می‌باشد. آزمون فرضیه نشان داد که توزیع موضوعی پایان‌نامه‌های فارسی در این ده سال یکنواخت نبوده است. از لحاظ روش پژوهش، پایان‌نامه‌ها بیشتر از روش پیمایشی استفاده کرده‌اند. میانگین استنادها در پایان‌نامه‌های فارسی ۳۳/۰۶ درصد و نسبت استفاده از منابع فارسی به کل منابع ۴۵/۲۵ درصد است، ولی میانگین استنادها در پایان‌نامه‌های لاتین ۸۱/۶ درصد و نسبت استفاده از منابع لاتین به کل منابع ۸۲/۰۸ درصد می‌باشد.

پیشینه‌ی پژوهش در خارج

موموه^۱ (۱۹۹۶) ۱۱۱ پایان نامه پذیرفته شده‌ی دوره‌های تخصصی کتابداری، آرشیو و اطلاعات دانشگاه احمدبلو^۲ نیجریه را بین سال‌های ۱۹۷۷-۱۹۹۲ بر اساس، سال دریافت و درجه مدرک اعطا شده، موضوع، نوع کتابخانه و محدوده‌ی جغرافیایی آن مورد بررسی قرار داد. بالاترین تعداد پایان نامه‌های ارائه شده متعلق به سال ۱۹۹۱ و بیشترین موضوعات انتخاب شده، متمرکز بر کتابخانه‌ها و مطالعه کنندگان بود و در میان آنها کتابخانه‌های دانشگاهی نیز بیشتر مورد بحث قرار گرفته بودند. موموه پیشنهاد می‌دهد که باید پژوهش درباره‌ی موضوعات جدید و بکر صورت گیرد.

عبدولایه^۳ (۲۰۰۲) در مقاله‌ای به بررسی و شناسایی گرایش‌های پژوهشی پایان نامه‌های تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۰ در دانشگاه بین‌المللی اسلامی مالزی پرداخته است. نتایج نشان داد که موضوع فناوری اطلاعات بیشترین تعداد پایان نامه‌ها را به خود اختصاص داده است. به موضوع‌هایی چون تاریخ کتابخانه‌ها، فهرست‌نویسی و رده‌بندی، نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی و دکومانتاسیون اصلاً پرداخته نشده است. وی در مقاله‌ای دیگر، پایان نامه‌های کارشناسی ارشد رشته‌های علوم انسانی دانشگاه بین‌المللی اسلامی مالزی را در سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۹ تحلیل کرده و چکیده‌ی پایان نامه‌ها را به عنوان منبع اطلاعات در نظر گرفته بود. تعداد ۳۰۸ پایان نامه برحسب موقعیت جغرافیایی و دانشکده‌ای، مشارکت استادان راهنما و حوزه‌های موضوعی اصلی تحلیل شدند. میزان رشد پایان نامه‌ها ۲۶۶/۷ درصد و بیشترین تأکید روی موضوع‌های مذهب و فلسفه بوده است. تعداد استادان راهنما از ۳۵ نفر در مقطع زمانی ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۵ به ۹۴ نفر در مقطع زمانی ۱۹۹۶ تا ۱۹۹۹ افزایش یافته است. نتایج تحلیل به شناسایی روندهای پژوهشی در حوزه علوم انسانی در این ۹ سال کمک می‌کند.

کوفوگیاناکیس^۴ و کروملی^۵ (۲۰۰۴) در مجله‌ی خدمات اطلاع‌رسانی نتایج تحلیل محتوای پژوهش‌های رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی را ارائه دادند. هدف این بررسی تحلیل محتوای

1. Mommoh

2. Ahmadubello

3. Abdoulaye

4. Koufogiannakis, Denise

5. Crumley, Ellen

پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی است که در سال ۲۰۰۱ منتشر شده است. برای انجام این پژوهش فهرست کامل و جامعی از مجله‌های مطرح و مهم کتابداری و اطلاع‌رسانی گردآوری شد و هر دو پژوهشگر این مجله‌ها را مستقلاً بررسی کردند تا فهرست کاملی از داده‌ها را از مجله‌ها استخراج کرده و بررسی کنند. نتایج بدین شرح می‌باشد: ده مجله اصلی و مهم که برای پژوهش در سال ۲۰۰۱ انتخاب شدند عبارتند از:

1) JASIST, 2) Scientometrics, 3) Info Proc & Mann, 4) Coll & Res Lib, 5) Tie : J Lib Adm /Bull Med Lib Assn, 6) Libs & Culture, 7) J Doc, 8) Tie: JInfo Sci /JAcadLib.

در این دوره‌ی زمانی روش توصیفی بیش از روش‌های دیگر استفاده شده بود. حوزه‌ی موضوعی "دستیابی به اطلاعات و بازیابی" بیشترین تعداد مقاله‌های پژوهشی را به خود اختصاص داده بود. دو مقوله‌ی موضوعی دیگر نیز شناسایی شدند: "تاریخچه‌ی کتابخانه" و "مسائل حرفه‌ای". از میان این دو مقوله، تاریخچه‌ی کتابخانه نمی‌تواند اضافه شود، چون پژوهش‌های تاریخی برای تصمیم‌گیری مدرک‌گرا^۱ مفید نیستند. مشخص گردید که لیزا بهترین پوشش موضوعی را از این ده مجله‌ی پژوهشی کتابداری و اطلاع‌رسانی فراهم می‌کند.

فوسو و آلمنا^۲ (۲۰۰۶) پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را که در سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۵ درباره‌ی کتابخانه‌ی بآلم دانشگاه غنا به رشته‌ی تحریر درآمده تحلیل کردند. این تحلیل به مشخصات ظاهری پایان‌نامه‌ها، حوزه‌ی موضوعی آنها و اینکه آیا به وسیله کارکنان کتابخانه نوشته شده‌اند یا نه می‌پردازد. رویکرد دیگر آن، حصول اطمینان از به کارگیری پیشنهاد‌های پایان‌نامه‌ها توسط مدیریت کتابخانه بوده است.

روش پژوهش

روش بکار گرفته شده در این پژوهش «تحلیل محتوا» می‌باشد. تحلیل محتوا در اصل تحلیل نظام‌مند فراوانی کلمه‌ها، عبارت‌ها، مفهوم‌ها و... در کتاب‌ها، فیلم‌ها و سایر انواع مواد است.

1. Evidencee- base decision- making
2. Fosu and Alemna

معمولاً از شش واحد ثبت برای تحلیل محتوا استفاده می‌کنند که عبارتند از: کلمه، حالت کلمه، جمله، موضوع، پاراگراف و کل متن (ویر، ۱۹۹۰). «موضوع» یا «مضمون» یکی از اشکال مهم واحد ثبت در تحلیل محتوا است. تحلیل محتوای موضوعی، شناسایی موضوع‌ها و میزان فراوانی آنها در یک متن است (باب الحوائجی، ۱۳۷۶). در این بررسی پایان‌نامه‌ها از لحاظ موضوعی تحلیل می‌شوند و واحد ثبت، «موضوع» یا «موضوع‌های» پایان‌نامه‌ها در نظر گرفته می‌شود و در مقوله‌هایی که برگرفته از نمایه موضوعی لیزا^۱ و ایزا^۲ است قرار داده می‌شوند و فراوانی موضوع‌ها به تفکیک دوره‌های زمانی بررسی می‌شوند.

جامعه‌ی پژوهش

جامعه‌ی پژوهش شامل ۵۲۴ عنوان پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی است که از این تعداد پایان‌نامه؛ تعداد ۲۳۹ عنوان مربوط به دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تعداد ۱۶۷ عنوان مربوط به دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تعداد ۱۰۸ عنوان مربوط به دانشکده‌ی علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اهواز و تعداد ۱۰ عنوان مربوط به دانشکده‌ی علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان می‌باشد.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات

ابزار گردآوری اطلاعات سیاهه واری^۳ است. ابتدا لیستی از کلیه عناوین پایان‌نامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های آزاد اسلامی واحد تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان که تا پایان سال ۱۳۸۶ دفاع شده بودند تهیه شد و لیست تهیه شده بر حسب نوع دانشگاه تفکیک گردید. برای گردآوری اطلاعات، ابتدا موضوعات مطرح شده در پایان‌نامه‌ها با استفاده از طبقه‌بندی موضوعی لیزا و ایزا به ۱۴ گروه موضوعی تقسیم شدند. موضوعاتی که امکان گنجاندن آنها در یکی از ۱۴ موضوع فوق میسر نبود تحت عنوان گروه موضوعی متفرقه در گروه ۱۵ قرار گرفتند.

-
1. LISA
  2. ISA
  3. Check List

برای این منظور ابتدا پایان‌نامه مطالعه شد و اطلاعات مورد نیاز هر پایان‌نامه در سیاهه‌ی واریسی که بر اساس سئوال‌های اصلی پژوهش تنظیم یافته شده بود درج گردید. برای تعیین دقیق موضوع هرپایان‌نامه توصیف‌گرهایی به آن اختصاص یافت که با کمک اصطلاح‌نامه اسیس^۱ و طبقه‌بندی موضوعی لیزا توصیف‌گرها طبقه‌بندی شدند. به هر پایان‌نامه بین یک الی چهار توصیف‌گر اختصاص یافت و از بین توصیف‌گرهای اختصاص داده شده به آنها مرتبط‌ترین توصیف‌گری که با عناوین پژوهشی ارتباط نزدیکی داشت انتخاب گردید. اگر توصیف‌گرها جز تقسیمات فرعی و اصلی لیزا بودند خودشان به عنوان موضوع انتخاب می‌شدند مانند «تحویل مدرک» که با شماره‌ی (۴.۲) در زیرمجموعه‌ی «استفاده از کتابخانه و کاربران» با شماره‌ی (۴.۰) است. اگر موضوع مورد بررسی مثلاً «امانت بین کتابخانه‌ای» بود این توصیف‌گر در اصطلاح‌نامه‌ی اسیس بعنوان توصیف‌گر پذیرفته شده ولی در تقسیم‌بندی لیزا دیده نمی‌شود، بنابراین در اصطلاح‌نامه‌ی اسیس مشاهده شد که اصطلاح اعم «امانت بین کتابخانه‌ای»، «تحویل مدرک» است، در نتیجه به جای «امانت بین کتابخانه‌ای» در تقسیم‌بندی موضوع‌ها از «تحویل مدرک» استفاده شد. برای موضوع «تحلیل استنادی» که خود زیرمجموعه کتاب‌سنجی است، در طبقه‌بندی لیزا در زیرمجموعه «منابع» آمده است. چون در مقایسه با موضوع‌های دیگر، تعداد قابل توجهی از پایان‌نامه‌ها به این موضوع اختصاص یافته بودند، برای «تحلیل استنادی» نیز یک گروه مستقل در نظر گرفته شد و همین موضوع در رابطه با «رفتار اطلاع‌یابی» نیز صدق می‌کند. باید خاطر نشان ساخت که طبقه‌بندی انتخاب شده بر اساس طبقه‌بندی موضوعی لیزا با تغییرهایی همراه است که علت آن یکی تفاوت‌های محیطی و دیگری تنوع گسترده موضوعی پایان‌نامه‌ها و محدودیت جامعه‌ی آماری پژوهش می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

به منظور پاسخگویی به سئوالات پژوهش ابتدا با مراجعه به بخش پایان‌نامه‌های موجود در دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و

---

1. ASIS

همدان تعداد پایان‌نامه‌های مورد بررسی تعیین شدند و به عنوان جامعه‌ی آماری این پژوهش در نظر گرفته شدند که مجموعاً تعداد ۵۲۴ پایان‌نامه را شامل می‌شوند.

اطلاعات مورد نظر شامل تعداد و سال، دانشگاه، جنسیت، میانگین صفحات، روش‌های پژوهشی، جامعه‌ی پژوهش، ابزارهای گردآوری اطلاعات، روش‌های آماری و نمونه‌گیری موجود، روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات، میانگین استنادها و سرانجام موضوع‌های مطرح شده در پایان‌نامه‌ها استخراج و وارد سیاهه‌ی واری گردید و نتایج در قالب جداول و نمودارهای زیر ارائه گردید.

همانطور که در جدول ۱، مشاهده می‌شود تعداد ۵۲۴ پایان‌نامه رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۳۷۲ - ۱۳۸۶ در بخش پایان‌نامه‌های موجود در دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان موجود است که بیشترین آنها متعلق به دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال با ۲۳۹ عنوان (۴۵/۶ درصد) می‌باشد.

طبق جدول ۲، بیشترین تعداد فارغ‌التحصیلان زن در سال ۱۳۸۵ با تعداد ۴۳ نفر (۸/۲ درصد) و کمترین آن مربوط به سال‌های ۱۳۷۲ و ۱۳۷۴ هر کدام با تعداد ۷ نفر (۱/۳ درصد) است. بیشترین تعداد فارغ‌التحصیلان مرد در سال ۱۳۸۴ با تعداد ۲۳ نفر (۴/۴ درصد) و کمترین آن در سال ۱۳۷۳ با تعداد ۱ نفر (۰/۲ درصد) می‌باشد. در مجموع در طی سال‌های ۱۳۷۲ - ۱۳۸۶ تعداد ۳۳۲ پایان‌نامه (۶۳/۴ درصد) متعلق به زنان و تعداد ۱۹۲ (۳۶/۶ درصد) پایان‌نامه متعلق به مردان است. بنابر جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود که میانگین صفحات پایان‌نامه‌ها بیشتر بین ۱۰۷ - ۱۳۷ صفحه با تعداد ۱۷۲ پایان‌نامه (۳۲/۸ درصد) است.

جدول ۱. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های مورد بررسی به تفکیک دانشگاه و سال نگارش

سال	دانشگاه	تهران شمال	علوم و تحقیقات تهران	علوم و تحقیقات اهواز	همدان	جمع
۱۳۷۲	تعداد	۱۲	۰	۰	۰	۱۲
	درصد	۲/۳	۰	۰	۰	۲/۳
۱۳۷۳	تعداد	۱	۰	۰	۰	۱
	درصد	۰/۲	۰	۰	۰	۰/۲
۱۳۷۴	تعداد	۱۴	۰	۰	۰	۱۴
	درصد	۲/۷	۰	۰	۰	۲/۷
۱۳۷۵	تعداد	۲۱	۰	۰	۰	۲۱
	درصد	۴	۰	۰	۰	۴
۱۳۷۶	تعداد	۲۵	۰	۰	۰	۲۵
	درصد	۴/۸	۰	۰	۰	۴/۸
۱۳۷۷	تعداد	۲۱	۴	۰	۰	۲۵
	درصد	۴	۰/۸	۰	۰	۴/۸
۱۳۷۸	تعداد	۱۰	۲۰	۲	۰	۳۲
	درصد	۱/۹	۳/۸	۰/۴	۰	۶/۱
۱۳۷۹	تعداد	۱۲	۱۵	۷	۰	۳۴
	درصد	۲/۳	۲/۹	۱/۳	۰	۶/۵
۱۳۸۰	تعداد	۱۵	۱۵	۵	۰	۳۵
	درصد	۲/۹	۲/۹	۱	۰	۶/۷
۱۳۸۱	تعداد	۱۲	۱۸	۱۵	۰	۴۵
	درصد	۲/۳	۳/۴	۲/۹	۰	۸/۶
۱۳۸۲	تعداد	۱۷	۱۸	۱۴	۰	۴۹
	درصد	۳/۲	۳/۴	۲/۷	۰	۹/۴
۱۳۸۳	تعداد	۱۵	۲۳	۲۳	۰	۶۱
	درصد	۲/۹	۴/۴	۴/۴	۰	۱۱/۶
۱۳۸۴	تعداد	۲۰	۲۳	۱۶	۰	۵۹
	درصد	۳/۸	۴/۴	۳/۱	۰	۱۱/۳
۱۳۸۵	تعداد	۲۶	۲۳	۱۲	۰	۶۱
	درصد	۵	۴/۴	۲/۳	۰	۱۱/۶
۱۳۸۶	تعداد	۱۸	۸	۱۴	۱۰	۵۰
	درصد	۳/۴	۱/۵	۲/۷	۱/۹	۹/۵
جمع	تعداد	۲۳۹	۱۶۷	۱۰۸	۱۰	۵۲۴
	درصد	۴۵/۶	۳۱/۹	۲۰/۶	۱/۹	۱۰۰

جدول ۲. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های مورد بررسی به تفکیک جنسیت پدیدآورندگان بر حسب سال نگارش

سال نگارش	جنسیت	زن		مرد		جمع	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۳۷۲		۷	۱/۳	۵	۱	۱۲	۲/۳
۱۳۷۳		۰	۰	۱	۰/۲	۱	۰/۲
۱۳۷۴		۷	۱/۳	۷	۱/۳	۱۴	۲/۷
۱۳۷۵		۱۴	۲/۷	۷	۱/۳	۲۱	۴
۱۳۷۶		۱۲	۲/۳	۱۳	۲/۵	۲۵	۴/۸
۱۳۷۷		۱۳	۲/۵	۱۲	۲/۳	۲۵	۴/۸
۱۳۷۸		۱۸	۳/۴	۱۴	۲/۷	۳۲	۶/۱
۱۳۷۹		۲۵	۴/۸	۹	۱/۷	۳۴	۶/۵
۱۳۸۰		۲۵	۴/۸	۱۰	۱/۹	۳۵	۶/۷
۱۳۸۱		۳۴	۶/۵	۱۱	۲/۱	۴۵	۸/۶
۱۳۸۲		۲۷	۵/۲	۲۲	۴/۲	۴۹	۹/۴
۱۳۸۳		۳۹	۷/۴	۲۲	۴/۲	۶۱	۱۱/۶
۱۳۸۴		۳۶	۶/۹	۲۳	۴/۴	۵۹	۱۱/۳
۱۳۸۵		۴۳	۸/۲	۱۸	۳/۴	۶۱	۱۱/۶
۱۳۸۶		۳۲	۶/۱	۱۸	۳/۴	۵۰	۹/۵
جمع		۳۳۲	۶۳/۴	۱۹۲	۳۶/۶	۵۲۴	۱۰۰

با احتساب پنج نوع روش پیمایشی، پیمایشی توصیفی، پیمایشی تحلیلی، پیمایشی ارزشیابی و پیمایشی مقایسه‌ای در مجموع تعداد ۴۵۲ پایان‌نامه (۷۲/۴ درصد) از روشهای پیمایشی استفاده کرده‌اند. روش‌های توصیفی شامل روش توصیفی و توصیفی تحلیلی به تعداد ۲۷ مرتبه (۴/۳ درصد) در پایان‌نامه‌ها بکار رفته است. روش کتابخانه‌ای (سندی) با تعداد ۶۹ (۱۱/۱ درصد)، روش تحلیل محتوا با تعداد ۲۶ (۴/۲ درصد)، روش تحلیل استنادی با تعداد ۲۲ (۳/۵ درصد) و روش طراحی سیستم با تعداد ۲۸ (۴/۵ درصد) می‌باشند.

تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد ...

جدول ۳. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های مورد بررسی به تفکیک صفحه و سال تکرار

صفحه	۷۵-۷۶		۱۰۶-۱۰۷		۱۳۷-۱۳۸		۱۶۸-۱۶۹		۱۹۹-۲۰۰		۲۳۰-۲۳۱		بیشتر از ۲۳۰		جمع	
	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت
۱۳۷۲	۱	۰/۲	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۳	۰/۶	۳	۰/۶	۰	۰	۱	۰/۲	۱۲	۰/۳
۱۳۷۳	۰	۰	۱	۰/۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۲
۱۳۷۴	۲	۰/۴	۳	۰/۶	۶	۱/۱	۲	۰/۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۴	۰/۳
۱۳۷۵	۱	۰/۲	۷	۱/۳	۵	۱	۰/۸	۰	۰	۰	۰/۴	۲	۰/۴	۲	۲۱	۰/۵
۱۳۷۶	۴	۰/۸	۹	۱/۷	۸	۱/۵	۱	۰/۲	۱	۰/۴	۰	۰	۰	۰	۲۵	۰/۶
۱۳۷۷	۱	۰/۲	۷	۱/۳	۸	۱/۵	۳	۰/۶	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۲	۲۵	۰/۶
۱۳۷۸	۲	۰/۴	۱۰	۱/۹	۱۲	۲/۳	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۳۲	۰/۸
۱۳۷۹	۳	۰/۶	۱۴	۲/۵	۵	۱	۰/۸	۴	۰/۶	۰	۰	۰	۰	۰	۳۴	۰/۹
۱۳۸۰	۳	۰/۶	۱۱	۲/۱	۶	۱/۱	۹	۱/۷	۲	۰/۶	۲	۰/۴	۱	۰/۲	۳۵	۰/۹
۱۳۸۱	۴	۰/۸	۱۳	۲/۵	۱۷	۳/۲	۷	۱/۳	۲	۰/۴	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۴۵	۰/۱۱
۱۳۸۲	۱	۰/۲	۷	۱/۳	۱۵	۲/۹	۱۶	۳/۱	۰	۰	۰	۰	۳	۰/۶	۴۹	۰/۱۲
۱۳۸۳	۲	۰/۴	۱۸	۳/۴	۲۵	۴/۸	۱۰	۱/۹	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۶۱	۰/۱۶
۱۳۸۴	۱	۰/۲	۱۲	۲/۳	۲۷	۵/۲	۱۲	۲/۴	۰	۰	۰	۰	۴	۰/۶	۵۹	۰/۱۵
۱۳۸۵	۰	۰	۱۰	۱/۹	۲۱	۴	۲/۵	۱۱	۲/۱	۱	۰/۲	۱	۰	۰	۶۱	۰/۱۶
۱۳۸۶	۲	۰/۴	۱۹	۳/۶	۱۵	۲/۹	۸	۱/۵	۴	۰/۸	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۵۰	۰/۱۳
جمع	۲۷	۵/۲	۱۵۲	۳۷/۱	۱۷۲	۳۷/۸	۹۹	۱۸/۹	۸۲	۱۸	۱۶	۳/۱	۲۶	۵	۵۲۴	۱۰۰

جدول ۴: توزیع فراوانی روشهای پژوهشی بکار رفته در پایان‌نامه‌های مورد بررسی به تفکیک سال انتشار

[illegible]

جدول ۵. توزیع فراوانی جامعه پژوهش موجود در پایان‌نامه‌های مورد بررسی به تفکیک سال نگارش

جامعه پژوهش						سال
جمع		ندارد		دارد		
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۲/۳	۱۲	۱	۵	۱/۳	۷	۱۳۷۲
۰/۲	۱	۰	۰	۰/۲	۱	۱۳۷۳
۲/۷	۱۴	۰/۲	۱	۲/۵	۱۳	۱۳۷۴
۴	۲۱	۰	۰	۴	۲۱	۱۳۷۵
۴/۸	۲۵	۰	۰	۴/۸	۲۵	۱۳۷۶
۴/۸	۲۵	۰/۲	۱	۴/۶	۲۴	۱۳۷۷
۶/۱	۳۲	۰/۴	۲	۵/۷	۳۰	۱۳۷۸
۶/۵	۳۴	۰	۰	۶/۵	۳۴	۱۳۷۹
۶/۷	۳۵	۰/۴	۲	۶/۳	۳۳	۱۳۸۰
۸/۶	۴۵	۰	۰	۸/۶	۴۵	۱۳۸۱
۹/۴	۴۹	۰/۲	۱	۹/۲	۴۸	۱۳۸۲
۱۱/۶	۶۱	۰	۰	۱۱/۶	۶۱	۱۳۸۳
۱۱/۳	۵۹	۰/۲	۱	۱۱/۱	۵۸	۱۳۸۴
۱۱/۶	۶۱	۰	۰	۱۱/۶	۶۱	۱۳۸۵
۹/۵	۵۰	۰	۰	۹/۵	۵۰	۱۳۸۶
۱۰۰	۵۲۴	۲/۵	۱۳	۹۷/۵	۵۱۱	جمع

بنابر جدول ۶، بیشترین تعداد ابزار پرسشنامه مربوط به سال ۱۳۸۳ با ۵۲ پرسشنامه (۳/۳ درصد)، بیشترین تعداد ابزار مصاحبه مربوط به سال‌های ۱۳۷۷، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۵ هر کدام به میزان مساوی با ۱۵ مرتبه (۳/۳ درصد)، بیشترین تعداد ابزار مشاهده مربوط به سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸ هر کدام به طور یکسان به تعداد ۱۷ (۳/۳ درصد) و بیشترین تعداد سیاه‌وارسی مربوط به سال‌های ۱۳۸۴، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ هر کدام به تعداد مساوی با ۱۲ (۳/۳ درصد) می‌باشد.

نکته قابل توجه در این جدول افزایش تدریجی تعداد ابزار پرسشنامه تا سال ۱۳۸۳ و بعد کاهش تدریجی آن است، اما در مورد استفاده از ابزار سیاه‌وارسی به تدریج با افزایش سال تعداد آن نیز افزایش می‌یابد.

جدول ۶. توزیع فراوانی و درصد^۱ ابزارهای گردآوری اطلاعات موجود در پایان‌نامه‌های مورد بررسی به تفکیک سال نگارش

سال	پرسشنامه		مصاحبه		مشاهده		سیاهه واری		جمع	
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
۱۳۷۲	۷	۰/۹	۴	۰/۵	۵	۰/۷	۰	۰	۱۶	۲/۱
۱۳۷۳	۱	۰/۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۱
۱۳۷۴	۸	۱/۱	۵	۰/۷	۵	۰/۷	۰	۰	۱۸	۲/۴
۱۳۷۵	۱۵	۲	۱۰	۱/۳	۸	۱/۱	۱	۰/۱	۳۴	۴/۶
۱۳۷۶	۲۰	۲/۷	۵	۰/۷	۶	۰/۸	۳	۰/۴	۳۴	۴/۶
۱۳۷۷	۱۶	۲/۱	۱۵	۲	۱۷	۲/۳	۳	۰/۴	۵۱	۶/۸
۱۳۷۸	۱۹	۲/۵	۸	۱/۱	۱۷	۲/۳	۴	۰/۵	۴۸	۶/۴
۱۳۷۹	۱۹	۲/۵	۱۰	۱/۳	۱۳	۱/۷	۱۰	۱/۳	۵۲	۷
۱۳۸۰	۲۵	۳/۴	۱۲	۱/۶	۱۰	۱/۳	۵	۰/۷	۵۲	۷
۱۳۸۱	۳۲	۴/۳	۱۱	۱/۵	۹	۱/۲	۶	۰/۸	۵۸	۷/۸
۱۳۸۲	۳۸	۵/۱	۱۴	۱/۹	۹	۱/۲	۵	۰/۷	۶۶	۸/۸
۱۳۸۳	۵۲	۷	۱۵	۲	۱۲	۱/۶	۹	۱/۲	۸۸	۱۱/۸
۱۳۸۴	۴۲	۵/۶	۱۱	۱/۵	۱۲	۱/۶	۱۲	۱/۶	۷۷	۱۰/۳
۱۳۸۵	۴۸	۶/۴	۱۵	۲	۱۵	۲	۱۲	۱/۶	۹۰	۱۲/۱
۱۳۸۶	۳۵	۴/۷	۷	۰/۹	۷	۰/۹	۱۲	۱/۶	۶۱	۸/۲
جمع	۳۷۷	۵۰/۵	۱۴۲	۱۹	۱۴۵	۱۹/۴	۸۲	۱۱	۷۴۶	۱۰۰

بنابر جدول ۷، بیشترین تعداد روش آمار توصیفی مربوط به سال ۱۳۸۵ با ۵۹ (۳/۳ درصد)، بیشترین تعداد روش آمار تحلیلی مربوط به سال ۱۳۸۰ با تعداد ۵ (۳/۳ درصد) و بیشترین روش آمار استنباطی مربوط به سال ۱۳۸۵ با تعداد ۹ (۳/۳ درصد) می‌باشد.

در این جدول مشاهده می‌شود که روش آمار توصیفی با افزایش سال، افزایش پیدا می‌کند که این امر نشان دهنده‌ی کاربردی بودن آن در پایان‌نامه‌هاست. تعداد روش آمار تحلیلی به تدریج با افزایش سال، افزایش یافته و تا سال ۱۳۸۰ به اوج خود می‌رسد و بعد از آن به تدریج تعداد آن کاهش می‌یابد. در ضمن در پایان‌نامه‌ها آمار تحلیلی و آمار استنباطی بطور جداگانه آمده است.

۱. درصد نشان دهنده تعداد تقسیم بر ۷۴۶ (مجموع ابزارهای گردآوری اطلاعات موجود در پایان‌نامه‌ها) است.

جدول ۷. توزیع فراوانی و درصد^۱ روشهای آماری بکار رفته در

پایان‌نامه‌های مورد بررسی به تفکیک سال نگارش

روش آماری		آمار توصیفی		آمار تحلیلی		آمار استنباطی		فاقد روش		جمع	
سال	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
۱۳۷۲	۷	۱/۲	۰	۰	۰	۰	۵	۰/۹	۱۲	۲/۱	
۱۳۷۳	۱	۰/۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۲	
۱۳۷۴	۱۲	۲/۱	۰	۰	۰	۰	۲	۰/۴	۱۴	۲/۵	
۱۳۷۵	۱۷	۳	۲	۰/۴	۰	۰	۲	۰/۴	۲۱	۳/۷	
۱۳۷۶	۲۰	۳/۵	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۲۶	۴/۶	
۱۳۷۷	۱۹	۳/۴	۲	۰/۴	۰	۰	۵	۰/۹	۲۶	۴/۶	
۱۳۷۸	۲۵	۴/۴	۳	۰/۵	۰	۰	۴	۰/۷	۳۲	۵/۶	
۱۳۷۹	۲۸	۴/۹	۴	۰/۷	۱	۰/۲	۲	۰/۴	۳۵	۶/۲	
۱۳۸۰	۲۸	۴/۹	۵	۰/۹	۷	۱/۲	۲	۰/۴	۴۲	۷/۴	
۱۳۸۱	۴۲	۷/۴	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۱	۰/۲	۴۷	۸/۳	
۱۳۸۲	۴۱	۷/۲	۳	۰/۵	۱	۰/۲	۵	۰/۹	۵۰	۸/۸	
۱۳۸۳	۵۷	۱۰/۱	۱	۰/۲	۴	۰/۷	۴	۰/۷	۶۶	۱۱/۶	
۱۳۸۴	۵۳	۹/۳	۳	۰/۵	۳	۰/۵	۳	۰/۵	۶۲	۱۰/۹	
۱۳۸۵	۵۹	۱۰/۴	۳	۰/۵	۹	۱/۶	۱	۰/۲	۷۲	۱۲/۷	
۱۳۸۶	۴۴	۷/۸	۲	۰/۴	۱۰	۱/۸	۵	۰/۹	۶۱	۱۰/۸	
جمع	۴۵۳	۷۹/۹	۳۲	۵/۶	۳۹	۶/۹	۴۳	۷/۶	۵۶۷	۱۰۰	

بر طبق جدول ۸، روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و روش نمونه‌گیری خوشه‌ای با افزایش سال، افزایش پیدا می‌کند ولی روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با افزایش سال، افزایش پیدا کرده و تا سال ۱۳۸۴ دارای بیشترین میزان بوده، ولی نهایتاً بعد از آن تعدادش کاهش می‌یابد. تعداد پایان‌نامه‌هایی که فاقد روش نمونه‌گیری‌اند به تدریج با افزایش سال، افزایش پیدا می‌کند و در سال ۱۳۸۳ به اوج خود می‌رسد و نهایتاً بعد از آن تعدادش بتدریج کاهش می‌یابد.

۱. درصد نشان دهنده تعداد تقسیم بر ۷۴۶ (مجموع ابزارهای گردآوری اطلاعات موجود در پایان‌نامه‌ها) است.

جدول ۸. توزیع فراوانی و درصد 'روشهای نمونه گیری بکار رفته در پایان نامه های مورد بررسی به تفکیک سال نگارش

نمونه گیری سال	تصادفی ساده		تصادفی طبقه ای		تصادفی نظام مند		خوشه ای		رده ای تصادفی		فاقد روش		جمع	
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
۱۳۷۲	۱	۰/۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۱	۲/۱	۱۲	۲/۳
۱۳۷۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۲	۱	۰/۲
۱۳۷۴	۳	۰/۶	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۹	۱/۷	۱۴	۲/۶
۱۳۷۵	۲	۰/۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۹	۳/۶	۲۱	۴
۱۳۷۶	۵	۰/۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۶	۳	۱۷	۳/۲	۲۵	۴/۷
۱۳۷۷	۲	۰/۴	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۲۱	۴	۲۵	۴/۷
۱۳۷۸	۵	۰/۹	۱	۰/۲	۲	۰/۴	۰	۰	۰	۰	۲۴	۴/۵	۳۲	۶
۱۳۷۹	۳	۰/۶	۱	۰/۲	۰	۰	۰	۰	۰/۲	۱	۳۰	۵/۶	۳۵	۶/۶
۱۳۸۰	۳	۰/۶	۲	۰/۴	۰	۰	۱	۰/۲	۰	۰	۲۹	۵/۵	۳۵	۶/۶
۱۳۸۱	۴	۰/۸	۲	۰/۴	۰	۰	۰	۰	۰/۲	۱	۳۸	۷/۲	۴۵	۸/۵
۱۳۸۲	۲	۰/۴	۰	۰	۰	۰	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۴۵	۸/۵	۵۱	۹/۶
۱۳۸۳	۴	۰/۸	۴	۰/۸	۰	۰	۵	۰/۹	۰	۰	۴۹	۹/۲	۶۲	۱۱/۷
۱۳۸۴	۵	۰/۹	۶	۱/۱	۱	۰/۲	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۴۵	۸/۵	۶۱	۱۱/۵
۱۳۸۵	۸	۱/۵	۴	۰/۸	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۴۴	۸/۳	۶۲	۱۱/۷
۱۳۸۶	۶	۱/۱	۳	۰/۶	۰	۰	۳	۰/۶	۰	۰	۳۸	۷/۲	۵۰	۹/۴
جمع	۵۳	۱۰	۲۳	۴/۳	۵	۰/۹	۱۷	۳/۲	۱۳	۲/۴	۴۲۰	۷۹/۱	۵۳۱	۱۰۰

۱. درصد نشان دهنده تعداد تقسیم بر ۵۳۱ (مجموع شیوه های نمونه گیری موجود در پایان نامه های مورد بررسی) است.

جدول ۹. توزیع فراوانی و درصد^۱ شیوه‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات بکار رفته در پایان‌نامه‌های مورد

بررسی به تفکیک سال نگارش

روش	SPSS		Excel		نمودارهای آماری به صورت دستی		Quarter Pro		Harvard Graph		سایر		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
سال	۰	۰	۱	۰/۲	۴	۰/۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵	۰/۹
	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۲
	۰	۰	۱	۰/۲	۱۰	۱/۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۱	۱/۹
	۰	۰	۱	۰/۲	۲۱	۳/۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۲	۳/۸
	۲	۰/۳	۲	۰/۳	۲۰	۳/۵	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۰	۲۶	۴/۵
	۱	۰/۲	۰	۰	۱۸	۳/۱	۱	۰/۲	۰	۰	۰	۰	۲۰	۳/۵
	۷	۱/۲	۵	۰/۹	۱۸	۳/۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۱	۵/۴
	۱۰	۱/۷	۶	۱	۱۵	۲/۶	۲	۰/۳	۰	۰	۱	۰/۲	۳۴	۵/۹
	۱۴	۲/۴	۸	۱/۴	۱۳	۲/۳	۱	۰/۲	۰	۰	۱	۰/۲	۳۷	۶/۵
	۱۵	۲/۶	۲۲	۳/۸	۱۵	۲/۶	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۲	۵۳	۹/۳
	۱۹	۳/۳	۱۴	۲/۴	۱۸	۳/۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵۱	۸/۹
	۳۷	۶/۵	۲۹	۵/۱	۵	۰/۹	۰	۰	۳	۰/۵	۱	۰/۲	۷۵	۱۳/۱
	۳۷	۶/۵	۲۷	۴/۷	۹	۱/۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷۳	۱۲/۸
	۴۲	۷/۳	۲۵	۴/۴	۵	۰/۹	۰	۰	۰	۰	۳	۰/۵	۷۵	۱۳/۱
	۳۱	۵/۴	۲۳	۴	۴	۰/۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵۸	۱۰/۱
جمع	۲۱۵	۳۷/۶	۱۶۴	۲۸/۷	۱۷۶	۳۰/۸	۵	۰/۹	۴	۰/۷	۸	۱/۴	۵۷۲	۱۰۰

برخی دیگر از شیوه‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات شامل: نرم‌افزارهای سیمرغ (۱ مورد) در سال ۱۳۷۸، ام. استات^۲ (۱ مورد) در سال ۱۳۷۹، اکسس^۳ (۱ مورد) در سال ۱۳۸۰، ایلوستراتور^۴ (۱ مورد) در سال ۱۳۸۱، وب ترند^۱ (۱ مورد) و مینی تب^۲ (۲ مورد) هر دو در سال ۱۳۸۵ می‌باشد.

۱. درصد نشان‌دهنده تعداد تقسیم بر ۵۷۲ (مجموع شیوه‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات موجود در پایان‌نامه‌های مورد بررسی) است.

۲. Mstatc
۳. Access
۴. Illustrator

برطبق جدول ۱۰، مشخص است که در سال‌های مختلف میانگین استناد و نسبت استفاده از منابع فارسی و خارجی به کل منابع متفاوت بوده است، اما به هر حال روند استفاده از منابع خارجی در پایان‌نامه‌ها رو به افزایش است. میانگین استندهای پایان‌نامه‌ها نیز رو به افزایش می‌باشد، ولی نسبت استفاده از منابع فارسی به کل منابع به تدریج کمتر می‌شود. میانگین استناد در سال ۱۳۸۵، ۵۱/۴۸ درصد است که از همه سال‌ها بیشتر می‌باشد. نسبت استفاده از منابع فارسی به کل منابع در سال ۱۳۷۷ از همه سال‌ها بیشتر بوده (۸۶/۱۴ درصد) ولی در سال ۱۳۷۲ از همه سال‌ها کمتر (۵۱/۷۱ درصد) می‌باشد. نسبت استفاده از منابع خارجی به کل منابع در سال ۱۳۷۷ (۱۳/۸۶ درصد) از همه سال‌ها کمتر و در سال ۱۳۷۲ (۴۸/۲۹ درصد) از همه سال‌ها بیشتر است.

جدول ۱۲، نشان می‌دهد که بیشترین نسبت پایان‌نامه‌های مورد بررسی (۲۱/۲ درصد) به مقوله‌ی «کتابخانه و مراکز اطلاع‌رسانی» و کمترین نسبت (۱ درصد) به مقوله‌ی «حفاظت و نگهداری» اختصاص یافته است. باید خاطر نشان ساخت که مقوله‌ی «کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی» در این سه دوره زمانی همیشه در رتبه‌ی اول جای داشته است. مقوله‌های «فناوری اطلاعات و ارتباطات» با (۱۲/۶ درصد)، «اطلاع‌یابی» با (۱۲/۲ درصد)، «منابع کتابخانه‌ای» با (۹/۵ درصد) و «سازماندهی، ذخیره و بازیابی» با (۸/۴ درصد) در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار می‌گیرند.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی میانگین استانداردها و نسبت استفاده از منابع فارسی و خارجی به کل منابع به تفکیک سال نگارش

سال	استناد	منابع فارسی	درصد	منابع خارجی	درصد	جمع	میانگین استانداردها
۱۳۷۲	۱۹۷	۵۱/۷۱	۱۴۸	۴۸/۲۹	۳۸۱	۳۱/۷۵	
۱۳۷۳	۹	۷۵	۳	۲۵	۱۲	۱۲	
۱۳۷۴	۴۰۰	۷۸/۲۸	۱۱۱	۲۱/۷۲	۵۱۱	۳۶/۵	
۱۳۷۵	۴۹۴	۸۲/۴۷	۱۰۵	۱۷/۵۳	۵۹۹	۲۸/۵۲	
۱۳۷۶	۳۸۵	۷۶/۳۹	۱۱۹	۲۳/۶۱	۵۰۴	۲۰/۱۶	
۱۳۷۷	۴۹۱	۸۶/۱۴	۷۹	۱۳/۸۶	۵۷۰	۲۲/۸	
۱۳۷۸	۶۷۱	۷۰/۸۶	۲۷۶	۲۹/۱۴	۹۴۷	۲۹/۵۹	
۱۳۷۹	۱۰۲۵	۷۶/۴۴	۳۱۶	۲۳/۵۶	۱۳۴۱	۳۹/۴۴	
۱۳۸۰	۱۰۱۳	۷۲/۴۶	۳۸۵	۲۷/۵۴	۱۳۹۸	۳۹/۹۴	
۱۳۸۱	۱۴۰۰	۷۱/۹۴	۵۴۶	۲۸/۰۶	۱۹۴۶	۴۳/۲۴	
۱۳۸۲	۱۴۴۰	۷۰/۱۸	۶۱۲	۲۹/۸۲	۲۰۵۲	۴۱/۸۸	
۱۳۸۳	۱۶۵۱	۷۰/۰۸	۷۰۵	۲۹/۹۲	۲۳۵۶	۳۸/۶۲	
۱۳۸۴	۱۸۲۴	۶۶/۷۴	۹۰۹	۳۳/۲۶	۲۷۳۳	۴۶/۳۲	
۱۳۸۵	۲۰۳۷	۶۴/۸۷	۱۱۰۳	۳۵/۱۳	۳۱۴۰	۵۱/۴۸	
۱۳۸۶	۱۵۳۹	۶۶/۵۱	۷۷۵	۳۳/۴۹	۲۳۱۴	۴۶/۲۸	
جمع	۱۴۵۷۶	۷۰/۰۶	۶۲۲۸	۲۹/۹۴	۲۰۸۰۴	۳۹/۷	

جدول ۱۲. توزیع فراوانی مقوله‌ها در پایان‌نامه‌های مورد بررسی طی دوره‌های زمانی

دوره زمانی	دوره اول (سالهای ۱۳۷۲ - ۱۳۷۶)		دوره دوم (سالهای ۱۳۷۷ - ۱۳۸۱)		دوره سوم (سالهای ۱۳۸۲ - ۱۳۸۶)		جمع	
مقوله	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
متفرقه	۴	۵/۵	۱۳	۷/۶	۱۰	۳/۶	۲۷	۵/۲
اطلاع‌یابی	۳	۴/۱	۲۰	۱۱/۷	۴۱	۱۴/۶	۶۴	۱۲/۲
ادبیات	۲	۲/۷	۸	۴/۷	۳	۱/۱	۱۳	۲/۵
فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۰	۱۳/۷	۱۵	۸/۸	۴۱	۱۴/۶	۶۶	۱۲/۶
حفاظت و نگهداری	۱	۱/۴	۰	۰	۴	۱/۴	۵	۱
کتابشناسی	۱	۱/۴	۸	۴/۷	۱۳	۴/۶	۲۲	۴/۲
رسانه	۲	۲/۷	۶	۳/۵	۱۹	۶/۸	۲۷	۵/۲
کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۱۶	۲۱/۹	۴۱	۲۴	۵۴	۱۹/۳	۱۱۱	۲۱/۲
سازمان و مدیریت کتابخانه‌ها	۲	۲/۷	۴	۲/۳	۱۳	۴/۶	۱۹	۳/۶
منابع کتابخانه‌ای	۸	۱۱	۲۳	۱۳/۵	۱۹	۶/۸	۵۰	۹/۵
سازماندهی، ذخیره و بازیابی	۷	۹/۶	۹	۵/۳	۲۸	۱۰	۴۴	۸/۴
مجموعه‌سازی	۰	۰	۲	۱/۲	۷	۲/۵	۹	۱/۷
ارتباط اطلاعاتی	۶	۸/۲	۶	۳/۵	۱۱	۳/۹	۲۳	۴/۴
استفاده از کتابخانه و کاربران	۹	۱۲/۳	۱۳	۷/۶	۱۵	۵/۴	۳۷	۷/۱
کلیات کتابداری	۲	۲/۷	۳	۱/۸	۲	۰/۷	۷	۱/۳
جمع	۷۳	۱۰۰	۱۷۱	۱۰۰	۲۸۰	۱۰۰	۵۲۴	۱۰۰

جدول ۱۳. توزیع فراوانی زیر گروه‌های موضوعی مقوله «کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی» در پایان‌نامه‌های

مورد بررسی بر حسب دوره‌های زمانی

دوره زمانی	موضوع		دوره اول ۱۳۷۶ - ۱۳۷۲		دوره دوم ۱۳۷۷ - ۱۳۸۱		دوره سوم ۱۳۸۲ - ۱۳۸۶		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کتابخانه‌های پزشکی	۰	۰	۰	۰	۱	۱/۹	۱	۰/۹	۱	۰/۹
کتابخانه‌های مرکزی	۰	۰	۰	۰	۱	۱/۹	۱	۰/۹	۱	۰/۹
کتابخانه‌های ملی	۱	۹/۳	۱	۲/۴	۰	۰	۰	۱/۸	۲	۱/۸
مراکز آرشیوی	۰	۰	۳	۷/۳	۱	۱/۹	۴	۳/۶	۴	۳/۶
مراکز اطلاع‌رسانی	۰	۰	۳	۷/۳	۱	۱/۹	۴	۳/۶	۴	۳/۶
کتابخانه‌های دیجیتال و مجازی	۰	۰	۰	۰	۸	۱۴/۸	۸	۷/۲	۸	۷/۲
کتابخانه‌های آموزشگاهی	۰	۰	۵	۱۲/۲	۶	۱۱/۱	۱۱	۹/۹	۱۱	۹/۹
کتابخانه‌های عمومی	۹	۵۶/۳	۸	۱۹/۵	۷	۱۳	۲۴	۲۱/۶	۲۴	۲۱/۶
کتابخانه‌های تخصصی	۲	۱۲/۵	۱۳	۳۱/۷	۱۲	۲۲/۲	۲۷	۲۴/۳	۲۷	۲۴/۳
کتابخانه‌های دانشگاهی	۴	۲۵	۸	۱۹/۵	۱۷	۳۱/۵	۲۹	۲۶/۱	۲۹	۲۶/۱
جمع	۱۶	۱۰۰	۴۱	۱۰۰	۵۴	۱۰۰	۱۱۱	۱۰۰	۱۱۱	۱۰۰

در این پژوهش کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی به مکانی اطلاق می‌شود که سایر پژوهش‌های دیگر در آن محیط انجام شده باشد. همانطور که می‌دانیم مقوله‌ی «کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی» بیشترین تعداد مقوله را در پایان‌نامه‌ها تشکیل می‌دهد و خود نیز دارای زیرگروه موضوعی می‌باشد، بنابراین مقوله‌ی جداگانه‌ای برای آن در نظر گرفته شد تا بتوان به پاسخ آخرین پرسش اساسی پژوهش (توزیع موضوعی پایان‌نامه‌های اختصاص‌یافته به مقوله‌ی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی چگونه است؟) پی برد، جدول ۱۳، به بررسی زیرگروه‌های موضوعی مقوله فوق‌الذکر می‌پردازد. در مجموع ۱۱۱ پایان‌نامه درباره‌ی انواع کتابخانه‌ها کار شده است که بیشترین آنها درباره‌ی موضوع «کتابخانه‌های دانشگاهی» با تعداد ۲۹ عنوان (۲۶/۱ درصد) است. بقیه کتابخانه‌ها به ترتیب زیر در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند: «کتابخانه‌های تخصصی» با ۲۷ عنوان (۲۴/۳ درصد)، «کتابخانه‌های عمومی» با ۲۴ عنوان (۲۱/۶ درصد)، «کتابخانه‌های آموزشگاهی» با ۱۱ عنوان (۹/۹ درصد)، «کتابخانه‌های دیجیتال و مجازی» با ۸ عنوان (۷/۲ درصد)، «مراکز اطلاع‌رسانی» و «مراکز آرشیوی» با تعداد مساوی ۴ (۳/۶ درصد)، «کتابخانه‌های ملی» با ۲ عنوان (۱/۸ درصد) و در آخر «کتابخانه‌های مرکزی» و «پزشکی» با تعداد مساوی ۱ (۰/۹ درصد). لازم به ذکر است که زیر گروه مقوله‌ی انواع کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی دقیقاً از متن پایان‌نامه‌ها استخراج شده است.

نتایج پژوهش

در پاسخ به پرسش اول پژوهش مبنی بر اینکه تعداد پایان‌نامه‌های ارائه شده در سال‌های مورد نظر به تفکیک دانشگاه‌ها و سال نگارش چگونه است؟ باید خاطر نشان کرد که با مراجعه به بخش پایان‌نامه‌ی دانشگاه‌های آزاد اسلامی واحد تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان مشخص شد که تعداد ۵۲۴ پایان‌نامه در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی در طی سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۸۶ در بخش پایان‌نامه موجود است.

البته ذکر این نکته ضروری است که آمار مربوط به این سنوات ممکن است در حال حاضر تغییر کرده باشد. چون هر ساله شاهد ارسال پایان‌نامه به بخش پایان‌نامه‌ی دانشگاه‌های آزاد اسلامی هستیم، بنابراین فقط پایان‌نامه‌هایی در این پژوهش بررسی شده‌اند که اصل آنها در زمان پژوهش در بخش پایان‌نامه‌ی کتابخانه‌ی دانشگاه‌های مورد بررسی موجود بوده‌اند.

از ۵۲۴ پایان‌نامه مورد بررسی در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۷۲ - ۱۳۸۶، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال ۲۳۹ عنوان (۴۵/۶ درصد) دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران ۱۶۷ عنوان (۳۱/۹ درصد)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اهواز ۱۰۸ عنوان (۲۰/۶ درصد) و دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان ۱۰ عنوان (۱/۹ درصد) از پایان‌نامه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند.

بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها مربوط به سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۵ هر کدام بطور یکسان با ۶۱ عنوان (۱۱/۶ درصد) و کمترین آنها مربوط به سال ۱۳۷۳ با ۱ عنوان (۰/۲ درصد) است.

در سال ۱۳۷۲ تعداد ۱۲ پایان‌نامه، در سال ۱۳۷۴ تعداد ۱۴ پایان‌نامه، در سال ۱۳۷۵ تعداد ۲۱ پایان‌نامه، در سال‌های ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ هر کدام بطور مساوی ۲۵ پایان‌نامه، ۳۲ پایان‌نامه در سال ۱۳۷۸، ۳۴ پایان‌نامه در سال ۱۳۷۹، ۳۵ پایان‌نامه در سال ۱۳۸۰، ۴۵ پایان‌نامه در سال ۱۳۸۱، ۴۹ پایان‌نامه در سال ۱۳۸۲، ۵۹ پایان‌نامه در سال ۱۳۸۴ و ۵۰ پایان‌نامه در سال ۱۳۸۶، در بخش پایان‌نامه‌های این دانشگاه‌ها موجود است.

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش مبنی بر اینکه توزیع جنسیتی پدیدآورندگان پایان‌نامه‌های مورد بررسی چگونه است؟ در جدول ۲، پایان‌نامه‌ها را بر حسب جنسیت در هر سال به تفکیک مشخص شدند. از ۵۲۴ پایان‌نامه، ۳۳۲ پایان‌نامه (۶۳/۴ درصد) متعلق به زنان و ۱۹۲ (۳۶/۶ درصد) پایان‌نامه متعلق به مردان بوده است. همانطور که نتایج نشان می‌دهد نسبت پدیدآورندگان زن دو برابر مرد می‌باشد.

در پاسخ به پرسش سوم پژوهش مبنی بر اینکه ساختار فیزیکی پایان‌نامه‌های مورد بررسی از نظر میانگین صفحات چگونه است؟ با توجه به یافته‌های پژوهش (جدول ۳)، میانگین صفحات پایان‌نامه‌ها در سال‌های مورد بررسی بیشترین ۱۰۷ - ۱۳۷ با تعداد ۱۷۲ پایان‌نامه (۳۲/۸ درصد) است.

در پاسخ به سؤال چهارم پژوهش مبنی بر اینکه روش‌شناسی پژوهش در پایان‌نامه‌های مورد بررسی چگونه است؟ در بخش روش‌های پژوهش باید خاطر نشان کرد که از روش پیمایشی بیشتر از سایر روش‌ها استفاده شده است. از میان ۶۲۴ روش بکار رفته در پایان‌نامه‌ها تعداد ۱۹۴ پایان‌نامه (۳۱/۱ درصد) از روش پیمایشی استفاده کرده‌اند. تعداد ۱۹۱ پایان‌نامه (۳۰/۶ درصد) از روش پیمایشی توصیفی، تعداد ۴۶ پایان‌نامه (۷/۴ درصد) از روش پیمایشی تحلیلی، تعداد ۴ پایان‌نامه (۰/۶ درصد) از روش پیمایشی آماری و ۱۲۱ پایان‌نامه (۲۳/۱ درصد) از روش پیمایشی ترکیبی استفاده کرده‌اند.

درصد) از روش پیمایشی ارزشیابی، تعداد ۱۷ پایان نامه (۲/۷ درصد) از روش پیمایشی مقایسه‌ای، تعداد ۲۵ پایان نامه (۴ درصد) از روش توصیفی، تعداد ۲ پایان نامه (۰/۳ درصد) از روش توصیفی تحلیلی، تعداد ۶۹ پایان نامه (۱۱/۱ درصد) از روش کتابخانه‌ای (سندی)، تعداد ۲۶ پایان نامه (۴/۲ درصد) از روش تحلیل محتوا، تعداد ۲۲ پایان نامه (۳/۵ درصد) از روش تحلیل استنادی و تعداد ۲۸ پایان نامه (۴/۵ درصد) از روش طراحی سیستم استفاده کرده‌اند. در بخش جامعه‌ی پژوهش از مجموع ۵۲۴ عنوان پایان نامه، تعداد ۱۳ عنوان پایان نامه فاقد جامعه‌ی پژوهش بوده و تعداد ۵۱۱ عنوان دارای جامعه‌ی پژوهش می باشد.

در بخش ابزارهای گردآوری اطلاعات نتایج حاصله نشان می‌دهد که از تعداد ۷۴۶ ابزار گردآوری اطلاعات بکار رفته، پرسشنامه با تعداد ۳۷۷ (۵۰/۵ درصد) در رتبه اول و مشاهده با تعداد ۱۴۵ (۱۹/۴ درصد)، مصاحبه با تعداد ۱۴۲ (۱۹ درصد) و سیه‌هی واریسی با تعداد ۸۲ (۳/۳ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

در بخش روش‌های آماری بکار رفته در پایان نامه‌های مورد بررسی نتایج، نشان می‌دهد که از ۵۶۷ روش آماری موجود در پایان نامه‌ها، تعداد ۴۵۳ روش (۷۹/۹ درصد) به آمار توصیفی اختصاص دارد که بیشترین روش آماری بکار رفته در پایان نامه‌هاست، آمار استنباطی با ۳۹ (۶/۹ درصد) و آمار تحلیلی با ۳۲ (۵/۶ درصد) در رتبه‌های بعدی می‌باشند. در نهایت تعداد پایان نامه‌های فاقد روش‌های آماری ۴۳ عنوان است. در مورد روش‌های نمونه‌گیری بکار رفته در پایان نامه‌های مورد بررسی، از تعداد ۵۳۱ روش نمونه‌گیری موجود که دقیقاً از پایان نامه‌ها استخراج شده است، تعداد ۵۳ (۱۰ درصد) روش تصادفی ساده، ۲۳ (۴/۳ درصد) روش تصادفی طبقه‌ای، ۵ (۱ درصد) روش تصادفی نظام‌مند، ۱۷ (۳/۲ درصد) روش خوشه‌ای و ۱۳ (۲/۴ درصد) روش رده‌ای تصادفی بوده است و نهایتاً تعداد ۴۲۰ عنوان پایان نامه از روش نمونه‌گیری در پژوهش‌های خود استفاده نکرده‌اند.

در مورد شیوه‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات از مجموع ۵۷۲ روش که دقیقاً از متن پایان نامه‌های مورد بررسی استخراج شده است، نتایج حاصله نشان می‌دهد که نرم افزار اس پی اس اس با ۲۱۵ مورد استفاده (۳۷/۶ درصد) بیشترین روش تجزیه و تحلیل اطلاعاتی است که در پایان نامه‌ها بکار رفته است.

در پاسخ به پرسش پنجم پژوهش مبنی بر اینکه وضعیت اسنادها در پایان‌نامه‌های مورد بررسی چگونه است؟ نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که در سال‌های مختلف میانگین استناد و نسبت استفاده از منابع فارسی و خارجی به کل منابع متفاوت بوده‌اند، ولی به هر حال روند استفاده از منابع خارجی رو به افزایش است. میانگین اسنادها در پایان‌نامه‌ها ۳۹/۷۰ درصد است. در این پایان‌نامه‌ها نسبت استفاده از منابع فارسی به کل منابع ۷۰/۰۶ درصد و نسبت استفاده از منابع خارجی به کل منابع ۲۹/۹۴ درصد می‌باشد.

در پاسخ به پرسش ششم پژوهش مبنی بر اینکه توزیع فراوانی مقوله‌های موضوعی در پایان‌نامه‌های مورد بررسی چگونه است؟ باید گفت که برای تحلیل محتوای پایان‌نامه‌ها، موضوع به عنوان واحد ثبت انتخاب شد و ۱۵ مقوله که الهام گرفته از نمایه موضوعی لیزا و ایزا بوده‌اند انتخاب شدند. نتایج نشان می‌دهد که بیشترین نسبت پایان‌نامه‌های مورد بررسی (۲۱/۲ درصد) به مقوله‌ی «کتابخانه و مراکز اطلاع‌رسانی» و کمترین نسبت (۱ درصد) به مقوله «حفاظت و نگهداری» اختصاص یافته است. باید خاطر نشان ساخت که مقوله‌ی «کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی» در این سه دوره زمانی همیشه در رتبه‌ی اول جای داشته است. مقوله‌های «فناوری اطلاعات و ارتباطات» با (۱۲/۶ درصد)، «اطلاع‌یابی» با (۱۲/۲ درصد)، «منابع کتابخانه‌ای» با (۹/۵ درصد) و «سازماندهی، ذخیره و بازیابی» با (۸/۴ درصد) در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار می‌گیرند.

در پاسخ به پرسش هفتم پژوهش مبنی بر اینکه توزیع موضوعی پایان‌نامه‌های اختصاص یافته به مقوله‌ی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی چگونه است؟ یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که در مجموع ۱۱۱ پایان‌نامه درباره‌ی انواع کتابخانه‌ها کار شده است که بیشترین آنها درباره‌ی موضوع «کتابخانه‌های دانشگاهی» با تعداد ۲۹ عنوان (۲۶/۱ درصد) و کمترین آنها مربوط به «کتابخانه‌های مرکزی» و «کتابخانه‌های پزشکی» هر کدام بطور مساوی با تعداد ۱ عنوان (۰/۹ درصد) می‌باشند.

مقایسه‌ی یافته‌های پژوهش با پیشینه‌ها

از آنجایی که پایان‌نامه‌ها به عنوان گونه‌ای از مدارک علمی و پژوهشی به روش‌های گوناگونی بررسی و تحلیل می‌شوند. در این پژوهش از روش تحلیل محتوا برای تجزیه و تحلیل پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد استفاده گردید. هدف اصلی این پژوهش بررسی وضعیت محتوای

موضوعی پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی موجود در دانشگاه‌های مورد بررسی و نیز تعیین تعداد پایان‌نامه‌ها به تفکیک دانشگاه، سال نگارش، جنسیت، میانگین صفحات، روش‌شناسی پژوهش و وضعیت استنادها در پایان‌نامه‌های مورد بررسی است. جامعه‌ی آماری که برای این پایان‌نامه در نظر گرفته شده بود گسترده‌تر از جامعه آماری‌ای بود که اکرمی (۱۳۷۱)، کیان مهر (۱۳۷۶) و آذرانفر (۱۳۸۵) در پایان‌نامه‌های خود مورد بررسی قرار دادند.

بر اساس جنسیت، تعداد پایان‌نامه‌های نگارش شده توسط زنان دو برابر مردان است. از لحاظ ساختار فیزیکی در این پایان‌نامه‌ها، میانگین صفحات پایان‌نامه‌ها در سال‌های مورد بررسی بیشتر بین ۱۰۷ - ۱۳۷ صفحه مشخص شد و برابر با میزانی است که خانم آذرانفر در پژوهش خود در سال ۱۳۸۵ بدان اشاره نموده‌اند.

پراستفاده‌ترین روش پژوهشی در پایان‌نامه‌ها، روش پیمایشی است که با نتایج پژوهش‌های آذرانفر (۱۳۸۵) و ملیح (۱۳۷۶) برابری می‌کند، اما اکرمی (۱۳۷۱) در بررسی‌های خود مشخص نمود که روش توصیفی بیشترین روش پژوهشی بکار رفته در پایان‌نامه‌هاست بر این اساس مشخص می‌شود که تا سال ۱۳۷۴ اغلب پایان‌نامه‌های رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی از روش پژوهش توصیفی استفاده کرده‌اند و بعد از آن به تدریج بر میزان استفاده از روش پژوهش پیمایشی افزوده می‌شود این امر نشان دهنده‌ی استفاده از روش‌های کاربردی در پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی است، در حالی که روش‌های نظری کمتر در پژوهش‌های این حوزه بکار گرفته می‌شود. به نظر می‌رسد این امر ناشی از آگاه نبودن دانشجویان به نظریه‌ها و تئوری‌های پایه و اساسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است.

روش نمونه‌گیری بکار رفته در پایان‌نامه‌ها اغلب از نوع نمونه‌گیری تصادفی ساده می‌باشد و ممکن است این امر حاکی از آن باشد که دانشجویان رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی با آمار و تحلیل آنها آشنایی اندکی داشته و عدم وجود درس آمار در بین دروس کارشناسی و کارشناسی ارشد خود گویای این امر باشد. میانگین استنادها و نسبت استفاده از منابع فارسی و خارجی در پایان‌نامه‌ها ۳۹/۷۰ درصد بوده و آذرانفر (۱۳۸۵) میزان آن را ۳۳/۰۶ درصد ذکر نموده است که اختلاف ناچیزی مشاهده می‌شود.

با توجه به اینکه ملیح (۱۳۷۶) درباره‌ی تحلیل محتوای مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی نشریات ادواری فارسی منتشر شده در طی سال‌های ۱۳۷۰ - ۱۳۷۴ پژوهش‌هایی صورت داد، مشخص کرد که موضوعات چاپ و نشر، سیستم‌های اطلاعاتی و فناوری اطلاعات بیشترین مقالات منتشر شده را تشکیل می‌دهند و کمترین مقالات مربوط به موضوعات سازمان و مدیریت، آموزش، کتاب‌سنجی و اطلاع‌سنجی است. در این پژوهش مشخص شد که مقوله‌های «کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی» و «فناوری اطلاعات و ارتباطات» بیشتر از سایر مقوله‌ها بررسی شده است و مقوله‌های «حفاظت و نگهداری»، «کلیات کتابداری» و «مجموعه‌سازی» کمتر از سایر مقوله‌هاست و با مقالات منتشر شده در نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی همخوانی دارند. به عبارتی دانشجویان بر اساس مقالات موجود در نشریات به تدوین پایان‌نامه پرداخته‌اند. در مقوله‌ی «کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی» موضوع «کتابخانه‌های دانشگاهی» بیشتر از سایر موضوعات مدنظر دانشجویان بوده است که با نتایج پژوهش آذرانفر (۱۳۸۵) یکی بود.

پیشنهادهای

برای هدفمند کردن موضوع‌های پایان‌نامه‌ها و جهت دادن به آن‌ها بهتر است اولویت‌سنجی پژوهشی انجام شود تا اساس کمک به دانشجویان در انتخاب موضوع براساس نیازهای هردوره‌ی زمانی باشد.

● چون فرمت پایان‌نامه‌ها از دانشگاه به دانشگاه دیگر متفاوت است، لذا پیشنهاد می‌گردد اداره‌ی پژوهش دانشگاه آزاد قالب و فرمت استاندارد و یکسانی تدوین نماید تا دانشجویان براساس آن به نگارش پایان‌نامه بپردازند.

● از آنجا که تعداد منابع خارجی کمتر از میانگین استنادها است، یکی از دلایل می‌تواند کمبود منابع خارجی در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی باشد و دلیل دیگر عدم تسلط دانشجویان به زبان انگلیسی است. بنابراین پیشنهاد می‌شود کتابخانه‌ی دانشگاه آزاد اسلامی نسبت به خریداری کتاب‌ها و اشتراک نشریات خارجی و بانک اطلاعاتی خارجی در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی اقدام لازم را انجام دهد و به غنای منابع خارجی در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی کمک کند.

- ♦ در انتخاب موضوع پایان‌نامه‌ها بیشتر به گروه‌های موضوعی‌ای معطوف شوند که تا کنون پژوهش‌های کمتری درباره‌ی آنها انجام گرفته است.
- ♦ گنج‌نیدن درس آمار به دروس کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، تا بدین‌وسیله دانشجویان بتوانند با روش‌های آماری آشنایی پیدا کنند.

منابع و مآخذ

- آذرانفر، جوانه، (۱۳۸۵)، تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی فارغ التحصیلان داخل کشور و فارغ التحصیلان ایرانی خارج از کشور موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران در سال‌های ۱۳۷۳-۱۳۸۲، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- اکرمی، روح انگیز، (۱۳۷۱)، ارزیابی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری از نظر کاربرد روش‌های تحقیق در آنها از سال ۱۳۵۵-۱۳۷۰ در سه دانشگاه تهران، شیراز و علوم پزشکی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- باب الحوائجی، فهیمه، (۱۳۷۶)، "تحلیل محتوا"، فصلنامه کتاب، ۱۳۷۶، ۸ (۴): ۹۸-۱۰۸.
- باب الحوائجی، فهیمه، (۱۳۸۱)، تحلیل محتوا، دائرة المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، ج ۱، ۱۳۸۱، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- دیانی، محمد حسین، (۱۳۷۸)، "پایان‌نامه، گنج ناشناخته رها شده"، فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳۷۸، ۲ (۴): ۱-۱۶.
- شکفته، مریم، (۱۳۷۷)، تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های گیاهان دارویی ارائه شده به دانشکده‌های داروسازی و مقایسه نتایج حاصل از آن با اولویت‌های پژوهشی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- علمی، طاهره. (۱۳۸۳)، "ارزیابی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌های تربیت مدرس، تهران و علوم پزشکی در سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۷۳"، روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۳۸۳، ۸۳ (۲): ۴۵-۶۱.
- علیدوستی، سیروس؛ خسروجردی، محمود؛ شیرانی، فرهاد، (۱۳۸۶)، "تحلیل اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها"، فصلنامه کتاب ۱۳۸۶، ۷۱ (۳): ۴۹-۷۰.

کیان مهر، شیبا، (۱۳۷۶)، بررسی روند موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های مستقر در تهران طی سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

ملیح، سعید، (۱۳۷۶)، تحلیل محتوای مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی در نشریات ادواری فارسی منتشر شده در سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۷۰، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

میرسندرسی، محمد، (۱۳۸۲)، "تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های دانشجویی در رشته جامعه‌شناسی - دانشگاه تربیت مدرس (کارشناسی ارشد و دکتری ۱۳۶۴-۱۳۷۵)"، فصلنامه مصباح، ۱۲، ۱۳۸۲، ۱۷۶-۱۵۷: (۴۶).

Abdoulaye, Haba. (2002), "Research Trends in Library and Information Science at the International Islamic University Malaysia", *Library Review*, 2002, 51 (1): 32-37.

Abdoulaye, Haba. (2002), "Research Trends in Humanities: An Analysis of Masters Theses at the International Islamic University Malaysia", *Malaysian Journal of Library and Information Science Review*, 2002, 9 (1): 59-68.

Fosu, V.K. and A.A. Alemna. (2006), "An Analytical Study of Masters Dissertation on the Balme Library", University of Ghana. Logon, *African Journal of Library, Archive and Information Science*, 2006, 16(2): 71-78.

Koufogiannakis, Denise, and Ellen Crumley. (2004), "Content Analysis in Librarianship Research", *Journal of Information Science*, 2006, 30 (3): 227-239. <http://jis.sagepub.com/cgi/content/abstract/> (accessed Jun 2007).

Mommoh, O.M. (1996), "Analysis of Post-Graduate thesis in Library, Archival and Information", *Library Focus*, 1996, 13&14, P. 105-115.

Weber, R. P. (1990), *Basic content analysis*, UK: Sage Publications.

به این مقاله به این صورت استناد کنید:

سیدین، سید مهرداد؛ باب‌الحوائجی، فهیمه (۱۳۸۸). تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان در سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۸۶. پیام کتابخانه. ۱۵ (۱)، ۹۵-۱۲۱.